

Nr 26.

Ankom till riksdagens kansli den 10 april 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3 och 4 §§ lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende.

Genom en den 2 februari 1945 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 41, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna, vid propositionen fogade förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3 och 4 §§ lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för förslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Gällande bestämmelser.

Gällande bestämmelser om stads förenande i judiciellt avseende med angränsande domsaga finnas i lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende.

Enligt 1 § i denna lag äger Kungl. Maj:t på framställning av stadsfullmäktige eller eljest med deras samtycke förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden i judiciellt avseende förenas med domsaga. Beträffande stad, i vars rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren endast en ledamot finnes som skall vara lagfaren, må enligt 2 § Kungl. Maj:t även utan stadsfullmäktiges samtycke förordna om rådhusrättens upphörande och stadens förenande med domsaga. Detta må dock ske allenast under förutsättning att borgmästartjänsten är ledig. Vidare gäller som villkor, att ändringen med hänsyn till förhållandena i såväl staden som domsagan finnes vara till gagn för rättsskipningen, att statsverket övertager stadens förpliktelser beträffande avlöning och pension till innehavare av befattning som genom rådhusrättens upphörande indrages samt att ändringen icke medför ökad ekonomisk börda eller annan avsevärd olägenhet för staden. Slutligen föreskrives, med hänsyn till gällande forumregler för tryckfrihetsmål, att förordnande om landsrättsförläggning icke må meddelas i fråga om residensstad.

Innan förordnande enligt 2 § meddelas skall, såsom framgår av 3 §, fullständig utredning företagas angående åtgärdens verkningar med avseende å rättsvården samt stadens förvaltning och ekonomi. Vad angår de ekonomiska

spörsmålen skall, enligt den lydelse paragrafen äger efter lagändring den 18 juli 1942, vid utredningen särskilt beaktas, huruvida och i vad mån ersättning bör utgå till tingslag för andel i befintligt tingshus eller annan tingslagets egendom, vilka utgifter kunna uppstå för staden genom förpliktelse att bidra till hållande av tingshus och genom inrättande av nya tjänster vid stadens förvaltning samt i vilken omfattning staden nödgas avstå från inkomst eller rättighet. Meddelas på grund av utredningen förordnande om landsrättsförläggning, skola enligt föreskrift i 5 § i samband därmed givas erforderliga föreskrifter med avseende å stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten och tingslaget.

Processlagberedningens förslag.

Enligt nya rättegångsbalken skall rådhusrätt vid huvudförhandling i allmänhet bestå av tre lagfarna domare. I överensstämmelse härmed har förutsetts, att de stadsdomstolar, i vilka icke sitta minst tre lagfarna ledamöter, i samband med processreformen skola bringas att upphöra. Riksdagen framhöll vid nya rättegångsbalkens antagande, att det sannolikt bleve erforderligt att vidtaga åtgärder för en snabbare övergång av rättsskipningen i de mindre städerna å häradsrätt i angränsande domsaga än som med gällande lagstiftning vore möjlig. Frågan därom borde alltså övervägas vid det fortsatta arbetet med följdförfattningar i anledning av rättegångsreformens genomförande.

Under hänvisning till vad riksdagen sålunda yttrat har processlagberedningen i ett den 17 mars 1944 avgivet betänkande med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. (SOU 1944: 9 och 10) upptagit detta spörsmål till behandling.

Beredningen framhåller, att för tillgodoseende av önskemålet om större snabbhet vid indragningen av rådhusrätter först och främst krävdes möjlighet att förordna om sådan indragning även utan att ledighet uppstått å borgmästartjänsten i vederbörande stad. Tydligt vore, att om rådhusrätt indroges medan borgmästaren vore i tjänst, statsverket borde övertaga stadens skyldigheter i fråga om lön och pension till honom lika väl som till övriga ledamöter i rådhusrätten samt att härigenom ökade kostnader komme att uppstå för statsverket. Hänsyn till denna kostnadsökning borde emellertid enligt beredningens uppfattning icke utgöra hinder för ändringens genomförande.

Härjämte erinrar beredningen, att i enlighet med den ståndpunkt, som statsmakterna vid nya rättegångsbalkens antagande intagit till frågan om rådhusrätternas organisation, en rådhusrätt med färre lagfarna ledamöter än tre icke kunde anses på ett tillfredsställande sätt tillgodose de krav som efter rättegångsreformens genomförande komme att ställas på dessa domstolar. Bestämmelsen att rådhusrätt icke finge indragas med mindre det vore till gagn för rättsskipningen i staden finge följaktligen anses ha förlorat sin betydelse i fråga om de städer som avsåges i lagen. Denna bestämmelse borde därför utgå. Dessutom borde enligt beredningens mening förbudet mot att förordna om landsrättsförläggning, därest ändringen skulle medföra

ökad ekonomisk börda för staden, utbytas mot föreskrift att staten i så fall skulle ersätta staden den beräknade förlusten.

Beredningen uttalar vidare, att lagen borde göras tillämplig även å residensstäder. I syfte att möjliggöra detta har beredningen föreslagit viss ändring i tryckfrihetsförordningen. Vad angår lagens räckvidd i övrigt framhåller beredningen, under hänvisning till de uttalanden som gjordes vid lagens tillkomst, att det avgörande icke såsom nu borde vara, hur många lagfarna ledamöter som funnes i rådhusrätten utan i stället hur många sådana ledamöter som erfordrades för rättsskipningens och magistratsgöromålens behöriga handhavande.

Från de utgångspunkter för vilka sålunda redogjorts har beredningen utarbetat förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende.

Yttrandon.

Över processlagberedningens förslag ha utlåtanden infordrats från rikets hovrätter, justitiekanslersämbetet, statskontoret och flertalet länsstyrelser. Genom länsstyrelserna ha magistraterna och stadsfullmäktige i vissa städer, vilkas hörande kunde anses vara av särskilt intresse, erhållit tillfälle att yttra sig i ärendet. Av denna möjlighet ha vederbörande i allmänhet begagnat sig. Länsstyrelsen i Örebro län har även inhämtat yttrande från landsfogden i länet. Vidare föreligga yttranden från svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, föreningarna Sveriges häradshövdingar, Sveriges stadsdomare, Sveriges landsfogdar, Sveriges landsfiskaler och Sveriges stadsfiskaler samt Sveriges advokatsamfund.

Vissa myndigheter och korporationer ha avstyrkt förslaget men i flertalet av de inkomna yttrandena har detta tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Mot utformningen av förslaget ha emellertid framställts åtskilliga anmärkningar. En redogörelse för innehållet i yttrandena finnes intagen å s. 8—13 i propositionen.

Departementschefen.

Vid remiss till lagrådet av ett på grundval av processlagberedningens förslag upprättat lagförslag i ämnet har *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist* anfört följande:

»Frågan om organisationen av städernas domstolsväsen har vid flera tillfällen varit föremål för statsmakternas överväganden. I processkommissionens år 1926 avgivna principbetänkande angående rättegångsväsendets ombildning förordades, att olikheten i judiciellt avseende mellan stad och land i stort sett skulle upphöra och att staten skulle svara för rättsskipningens ordnande och bekostande även i städerna. Sedermera inriktades arbetet med processreformen främst på åstadkommande av ett ändrat förfarande. Den år 1942 antagna nya rättegångsbalken vilar på den uppfattningen att ändringar i organisationen borde vidtagas endast såvitt de vore nödvändiga för att domstolarna skulle bliva i stånd att uppbära det nya förfarandet. Från denna syn-

punkt har ansetts, att det borde anstå med statens övertagande av rättsskipningen i de större och medelstora städerna men att de mindre rådhusrätterna borde bringas att upphöra. För att en sådan indragning skall kunna genomföras utan alltför stor tidsutdräkt torde det, såsom riksdagen antytt vid nya rättegångsbalkens antagande, vara oundgängligt att vissa ändringar vidtagas i 1932 års lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen förutsättes i nya rättegångsbalken, att i rådhusrätt skola finnas minst tre lagfarna ledamöter. Styrelsen för svenska stadsförbundet har i sitt yttrande över processlagberedningens förslag om ändring av nyssnämnda lag förordat, att rådhusrätter med blott två lagfarna ledamöter i vissa fall skulle kunna bibehållas även under den nya rättegångsordningen. Det synes dock icke lämpligt att göra en sådan avvikelse från den i nya rättegångsbalken fastslagna grundsatsen. En konsekvens av denna är, att reglerna om förutsättningarna för stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende ej få innebära hinder mot indragning av rådhusrätt som har blott en eller två lagfarna ledamöter. I likhet med beredningen anser jag därför, att förordnande om landsrättsförläggning enligt 2 § i lagen bör kunna meddelas, där nya rättegångsbalkens föreskrift om sammansättningen av rådhusrätt ej är uppfylld. Att såsom styrelsen för svenska stadsförbundet jämväl ifrågasatt bibehålla en särskild bestämmelse om att landsrättsförläggningen skall vara till gagn för rättsskipningen synes icke erforderligt.

I yttrandena ha erinringar även framställts mot den föreslagna utvidgningen av 2 § i lagen till att avse jämväl sådana städer, där eventuellt tre lagfarna ledamöter i rådhusrätten finnas ehuru detta ej kan anses motiverat med hänsyn till arbetsbördan. I några yttranden har sålunda gjorts gällande, att städer, som vore beredda att hålla en rådhusrätt med tre lagfarna ledamöter, alltid borde få behålla egen jurisdiktion. Även detta yrkande står emellertid i strid med den ståndpunkt statsmakterna tidigare intagit. Vid behandlingen av frågan om huvudgrunderna för en rättegångsreform anförde 1931 års riksdag bland annat, att särskild rättsskipning borde bibehållas allenast i de städer som genom sin folkmängd, sina ekonomiska förhållanden och andra omständigheter ägde förutsättningar att uppbära en egen rättsskipning av tillräcklig styrka. Vid bedömande av detta spörsmål borde enligt riksdagens mening avgörande vikt icke tillmätas den omständigheten att stad hade eller vore beredd att bestrida kostnaderna för en rådhusrätt som fyllde detta anspråk. Samma uppfattning uttalades, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, vid tillkomsten av nu ifrågavarande lag. På grund av vad sålunda förekommit har jag icke ansett mig böra i sak förordna någon ändring av förslaget i denna del. Bestämmelsen i fråga synes lämpligen böra utformas så, att lagrummet blir tillämpligt beträffande stad, där göromålen ej bereda sysselsättning åt tre lagfarna ledamöter i rådhusrätten. Givetvis skall vid bedömande av arbetsbördan hänsyn tagas till — förutom egentliga rättegångsmål och domstolsärenden — jämväl de uppgifter som åligga ägodelningsdomaren, inskrivningsdomaren och konkursdomaren samt till ma-

gistratsgöromålen. För att de lagfarna ledamöterna skola kunna anses sysselsätta med ifrågavarande göromål torde fordras, att deras huvudsakliga arbetstid måste ägnas däråt.

Med avseende å residensstäder har i några yttranden gjorts gällande, att frågan om sådana städers läggande under landsrätt finge anses ha tillsvidare förfallit, enär beredningens förenämnda förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen icke upptagits vid 1944 års riksdag. I tryckfrihetsförordningen föreskrives emellertid endast, att de tryckfrihetsmål varom här är fråga skola upptagas vid rådhusrätt. Som jag framhållit i den till 1944 års riksdag avlåtna propositionen (nr 246) med förslag till grundlagsändringar i anledning av processreformen föreligger ej anledning räkna med att rådhusrätten i någon residensstad skulle komma att upphöra utan att i länet fortfarande finnes någon stad med rådhusrätt. I den mån spörsmålet om residensstads förenande med domsaga kan bliva aktuellt lärer alltså det hinder häremot, som de nuvarande forumbestämmelserna för tryckfrihetsmål utgöra, kunna undanröjas utan grundlagsändring. Då det är självfallet att nu nämnda hinder mot landsrättsförläggning skall beaktas så länge det alltjämt är gällande, synes den i 2 § intagna bestämmelsen härom kunna utgå. Hindret föreligger för övrigt även i det fall som regleras i 1 §.

Beträffande tidpunkten för en indragning av ifrågavarande rådhusrätter har beredningen som förut nämnts föreslagit, att Kungl. Maj:t skall äga att förordna om landsrättsförläggning även om borgmästartjänsten ej är ledig. I vissa remissyttranden har häremot erinrats, att detta kunde medföra att innehavare av stadsdomartjänster i betydligt ökad omfattning bleve överförda till indragningsstat, något som särskilt i nuvarande läge mötte betänkligheter från statsfinansiella liksom mera allmänt nationalekonomiska synpunkter. Som beredningen framhållit torde emellertid det av 1942 års riksdag uttalade önskemålet om större snabbhet vid indragningen av rådhusrätter icke kunna tillgodoses utan att möjligheten att förordna om landsrättsförläggning vidgas i angiven riktning. Jag har därför funnit övervägande skäl tala för den ståndpunkt beredningen intagit i denna del. Beträffande framgångssättet vill jag emellertid framhålla följande.

Det kan icke vara lämpligt att omedelbart indraga alla ifrågavarande rådhusrätter. Övergången till den nya ordningen bör i stället ske successivt. I beredningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken har också upptagits en bestämmelse, enligt vilken rådhusrätt med blott en eller två lagfarna ledamöter må bibehållas i sin hittillsvarande sammansättning till dess Kungl. Maj:t förordnar annorledes. Vid bedömande av frågan, när stad, där sysselsättning ej kan beredas minst tre lagfarna ledamöter i rådhusrätten, skall läggas under landsrätt, bör självfallet hänsyn tagas till borgmästarens ålder. Om denne uppnått vanlig pensionsålder, kunna några betänkligheter mot att indraga hans tjänst icke föreligga. Även om borgmästaren icke uppnått sådan ålder, kunna emellertid andra omständigheter, exempelvis långvarig sjukledighet för honom, tala för att en landsrättsförläggning utan uppskov äger rum. Tydligt är vidare, att om annan lämplig anställ-

ning kan beredas borgmästaren i statlig eller kommunal tjänst, detta innebär ett starkt skäl att omedelbart upptaga frågan om stadens läggande under landsrätt. En särskild anledning därtill kan även vara, att där utom borgmästaren annan lagfaren ledamot av rådhusrätten finnes, denne avlider eller avgår. Vidare kan en av andra orsaker behöfelig omreglering av domsagindelningen göra det lämpligt, att stad omedelbart lägges under landsrätt. I öfrigt måste naturligtvis vid bedömningen av frågan om stads förenande med domsaga stort avseende fästas vid göromålets omfattning och beskaffenhet. Jag förutsätter emellertid att, i den mån det kan ske utan olägenhet för rättsskipningen, tillbörlig hänsyn skall tagas till lokala önskemål rörande den lämpliga tidpunkten för landsrättsförläggning.

Med anledning av vad styrelsen för svenska stadsförbundet uttalat vill jag i detta sammanhang framhålla, att det såsom processlagberedningen understrukit ligger i öppen dag att i samband med stads förenande med domsaga erforderliga anordningar skola vidtagas för tillgodoseende av snabb och lätt-tillgänglig rättsvård i staden. Någon särskild bestämmelse som garanterar genomförandet av vad som vid verkställd utredning funnits böra vidtagas med avseende å tingsordning, tingsställe, förläggning av domarkansli o. d. torde icke erfordras.

Beträffande den närmare utformningen av beredningens förslag i öfrigt har i några yttranden uttalats, att det borde kompletteras med en regel om ovillkorlig rätt för innehavare av indragen befattning att av statsverket erhålla gottgörelse ej blott för mistad inkomst i form av fast lön utan även för förlust av dyrtidstillägg och sportler. Till stöd härför har i det yttrande som avgivits av svenska stadsförbundets styrelse anförts, att vid tillämpning av nuvarande bestämmelser ersättning i allmänhet lämnats för sportler men att i vissa fall ett anspråk på sådan ersättning eller på gottgörelse för dyrtidstillägg bedömts såsom oberättigat. Med anledning härav vill jag framhålla, att vid tillämpning av lagen staten ansetts skyldig att utgiva ersättning jämväl för förlust av sportler och för dyrtidstillägg, såframt någon motsvarande förpliktelse för staden förelegat. I undantagsfall har dock ansetts, att staten icke vore pliktig att utgiva ersättning för lönetillägg, som staden beslutat sedan utredning om landsrättsförläggning påbörjats och då det varit uppenbart att rådhusrätten skulle indragas. Det synes ej vara lämpligt att utvidga statsverkets skyldighet på denna punkt. Jag vill i detta sammanhang även nämna, att när vederbörande befattningshavare kunnat tänkas erhålla ordinarie statstjänst eller komma att utses till kommunalborgmästare eller till ledamot av annan rådhusrätt och magistrat, brukat föreskrivas, att ersättningen skulle upphöra, om befattningshavaren överginge till dylik anställning.

Att, såsom i några yttranden blivit ifrågasatt, ålägga statsverket en ovillkorlig skyldighet att ansvara för avlöning och pension till befattningshavare som i samband med en landsrättsförläggning kan få sin tjänst indragen utan att detta är en omedelbar följd av rådhusrättens upphörande, torde icke böra ifrågakomma. I den mån staden kommer att få vidkännas lön eller pension

till sådan befattningshavare efter landsrättsföreläggning, oaktat tjänsten skulle kunna undvaras, kommer denna utgiftspost emellertid att inverka på frågan, huruvida för stadens förvaltning uppkommer besparing eller ej.

Med anledning av vad beredningen anfört rörande frågan om skyldighet för stad som forenas med tingslag att erlægga lösen för andel i tingshus eller annan tingslagets egendom har i ett av de inkomna yttrandena hemställts, att i lagen måtte införas en bestämmelse av innebörd att sådan skyldighet icke skulle föreligga, om staden ej vore av den storleksordning att dess uppgående i domsaga omedelbart medförde behov för denna av ytterligare lokaler m. m. Det må erinras, att den i 5 § nu intagna bestämmelsen, enligt vilken Kungl. Maj:t vid stads läggande under landsrätt äger förordna om stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till tingslaget med hänsyn till vad i det särskilda fallet finnes överensstämma med rättvisa och billighet, tillkommit genom lagändring så sent som år 1942. Redan i samband med denna lagändring förordades från vissa håll, att i lagen borde som huvudregel angivas att staden icke skulle behöva utgiva ersättning för andel i tingshus eller annan tingslagets egendom. Av skäl som närmare utvecklats i den proposition i ämnet (nr 304) som nämnda år förelades riksdagen avvisades emellertid tanken på att i lagen uppdraga några riktlinjer för avgörandet av ifrågasatt fråga. Det torde icke finnas anledning att nu frångå den ståndpunkt som statsmakterna sålunda intagit.

Anledning att, såsom i vissa yttranden föreslagits, ålägga statsverket att ersätta belopp som stad finnes skäligen böra utgiva för nyss angivna ändamål torde icke föreligga. Såsom beredningen framhållit måste förutsättas, att staden icke ålägges något sådant kapitalutlägg utan att den erhåller en motsvarande tillgång.

Vad beredningen eljest föreslagit har synts mig lämpligt och torde böra genomföras. I samband härmed läres en redaktionell följdändring böra vidtagas i 4 §. Jag har ej funnit anledning att, såsom svenska stadsförbundets styrelse ifrågasatt, inrätta ett särskilt organ för behandling av olika frågor som röra stads förenande med domsaga.

De nya bestämmelserna torde i överensstämmelse med vad beredningen förordat böra träda i kraft den 1 juli 1945.»

Lagrådet har lämnat det remitterade lagförslaget utan erinran.

Till belysning av jurisdiktionsförhållandena i de mindre städerna ha inom utskottets kansli upprättats två uppställningar, vilka såsom bilagor fogats vid detta utlåtande. Den ena uppställningen (Bil. A.) avser städer, vilka i judiciellt avseende äro förenade med domsaga, och den andra (Bil. B.) städer, i vilkas rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte honom sitter allenast en lagfaren ledamot. Uppställningarna ha huvudsakligen grundats på de uppgifter, som förekomma i 1945 års statskalender.

Enligt 1 § i gällande lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende kan Kungl. Maj:t på framställning av staden eller eljest med dess

samtycke förordna, att staden i judiciellt avseende skall förenas med angränsande domsaga. Även utan stadens samtycke kan emellertid Kungl. Maj:t enligt 2 § i lagen under vissa förutsättningar förordna om sådan förening. Detta kan endast ske beträffande stad, i vars rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren endast finnes en ledamot som skall vara lagfaren. Det förutsattes tillika, att borgmästartjänsten är ledig. Även vissa andra villkor, som avse att garantera att staden icke skall lida något men av förlusten av den egna jurisdiktionen, skola vara uppfyllda innan föreningen kan genomföras. På grund härav och framför allt på grund av den nämnda förutsättningen att borgmästartjänsten skall vara ledig, har den eftersträvade avvecklingen av de mindre städernas rådhusrätter icke fortskridit så snabbt som önskligt vore. Såsom framgår av den ena av de vid utlåtandet fogade uppställningarna (Bil. B.) finnas i 31 städer ännu rådhusrätter med mindre än tre lagfarna ledamöter. Den långsamma avvecklingen av småstädernas rådhusrätter uppmärksammades av 1942 års riksdag, som i samband med antagandet av nya rättegångsbalken framhöll, att det sannolikt bleve erforderligt att vidtaga åtgärder för en snabbare övergång av rättskipningen i de mindre städerna å häradsrätt i angränsande domsaga än som med gällande lagstiftning vore möjlig. Frågan därom borde övervägas vid det fortsatta arbetet med följdförfattningar i anledning av rättegångsreformens genomförande.

Det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget har närmast föranletts av detta uttalande av 1942 års riksdag. Enligt förslaget skall stad och landsbygd kunna förenas i judiciellt avseende utan stadens samtycke även i det fall att borgmästartjänsten icke är ledig. En sådan utvidgning av Kungl. Maj:ts befogenhet synes utskottet nödvändig för att nå det åsyftade målet, och den torde — med hänsyn till de garantier som givits för att staten skall övertaga stadens ekonomiska förpliktelser mot borgmästare eller annan befattningshavare vid rådhusrätten — icke kunna anses innebära något obehörigt intrång i städernas berättigade intressen.

Förslaget innebär vidare den ändringen i förhållande till gällande lag, att bestämmelserna i 2 § om förening utan stads samtycke gjorts tillämpliga beträffande alla sådana städer där göromålen ej bereda sysselsättning åt minst tre lagfarna ledamöter i rådhusrätten. I denna del äger förslaget stöd i ett uttalande av 1931 års riksdag vid behandlingen av frågan om huvudgrunderna för en rättegångsreform. Riksdagen anförde nämligen bland annat, att särskild rättsskipning borde bibehållas allenast i de städer som genom sin folkmängd, sina ekonomiska förhållanden och andra omständigheter ägde förutsättningar att uppbära en egen rättsskipning av tillräcklig styrka. Vid bedömande av detta spörsmål borde enligt riksdagens mening avgörande vikt icke tillmätas den omständigheten att stad hade eller vore beredd att bestrida kostnaderna för en rådhusrätt som fyllde detta anspråk.

De nämnda principerna kommo emellertid icke till direkt uttryck i den lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende, som antogs vid 1932 års riksdag, och följden har blivit att de i viss utsträckning kommit

att sättas åt sidan. I vissa städer, där arbetsuppgifterna i magistraten och rådhusrätten icke äro tillräckliga för att ledamöternas arbetskraft skall kunna till fullo utnyttjas, har man därför ålagt dessa att utföra vissa andra göromål, som icke falla inom ramen för deras tjänst i magistraten och rådhusrätten. Sålunda har i flera städer befattningen som lagfaren rådman kombinerats med stadsfogdetjänst och i andra därjämte med befattning som sekreterare i stadsfullmäktige eller kommunala nämnder. I vissa städer har en lagfaren rådman vid sidan av sin rådmanstjänst även uppdraget att vara kronouppbörds-kassör, kronokamrer eller stadsombudsman.

I vissa fall kunna naturligtvis särskilda skäl tala för sådana organisationsformer. Så synes vara förhållandet, om till exempel en mindre stad fått behålla egen jurisdiktion därför att en lämplig domsagoorganisation eljest svårigen kunnat vinnas. Något hinder mot att under sådana omständigheter på nyss nämnt sätt bereda full sysselsättning åt tre lagfarna ledamöter i rådhusrätten synes icke föreligga. Att emellertid som regel godtaga på detta sätt organiserade rådhusrätter skulle innebära ett avsteg från de nyss återgivna, av 1931 års riksdag antagna principerna för rättsskipningen i de mindre städerna. Dessa grundsatser äga enligt utskottets mening alltjämt giltighet och utskottet ser därför med tillfredsställelse att de bliva lagfästa genom det nu framlagda förslaget. Det avgörande för frågan om stad skall behålla egen rådhusrätt skall sålunda vara, att ett verkligt behov finnes av en rådhusrätt med tre jurister. Grundsatsen har i förslaget intagits i 2 § genom bestämmelsen, att förordnande om rådhusrätts upphörande må meddelas beträffande stad, där göromålen ej bereda sysselsättning åt minst tre lagfarna ledamöter i rådhusrätten. Beträffande detta stadgande har departementschefen i propositionen uttalat, att vid bedömande av arbetsbördan skall givetvis hänsyn tagas till — förutom egentliga rättegångsmål och domstolsärenden — jämväl de uppgifter som åligga ägodelningsdomaren, inskrivningsdomaren och konkursdomaren samt till magistratsgöromålen. Utskottet, som instämmer i vad departementschefen uttalat, anser den uttalade principen vara av sådan vikt för lagens tillämpning, att den bör komma till klarare uttryck i lagtexten, och föreslår därför en förtydligande jämkning av bestämmelsens ordalydelse.

Såsom departementschefen anfört kan det icke vara lämpligt att omedelbart indraga alla ifrågavarande rådhusrätter, utan övergången till den nya ordningen bör ske successivt. Det bör emellertid framhållas, att i de fall då borgmästaren åtnjutit långvarig sjukledighet eller, ehuru skyldighet att avgå med pension icke är stadgad, uppnått vanlig pensionsålder, skäl synas föreligga att Kungl. Maj:t efter det förslaget blivit upphöjt till lag tager initiativ till en utredning om rådhusrätternas upphörande. På samma sätt torde, beträffande de allra minsta av de städer, som ännu ha egen jurisdiktion, utredning om förening med angränsande domsaga böra igångsättas utan avbidan på den nya rättegångsbalkens ikraftträdande. Det föreligger nämligen eljest fara för att åtskilliga smärre rådhusrätter komma att bestå efter ikraftträdandet utan att vara i stånd att bära upp det nya förfarandet. Det torde

finnas skäl att antaga, att flera städer skola visa sig vara intresserade av att i judiciellt hänseende bliva förenade med domsaga, trots att de icke tidigare gjort någon framställning härom. Anledningen till att de underlåtit detta torde vara en farhåga för att de i sådant fall icke skulle komma i samma gynnsamma ekonomiska ställning, som då Konungen utan stadens samtycke förordnar om rådhusrättens upphörande. En behöflig omreglering av domsagoindelningen kan även i andra än nu nämnda fall göra det lämpligt att verkställa en judiciell förening av stad med domsaga utan att borgmästartjänsten i staden är ledig. Ett lämpligt tillfälle för att vidtaga en judiciell förening av stad med angränsande domsaga kan sålunda erbjuda sig, när häradshövdingetjänsten i domsagan är vakant.

Beträffande rådhusrätt i residensstad har departementschefen i propositionen uttalat, att det icke föreläge någon anledning räkna med att rådhusrätt i någon sådan stad skulle komma att upphöra utan att i länet fortfarande funnes någon stad med rådhusrätt. I den mån spörsmålet om residensstads förenande med domsaga kunde bliva aktuellt, torde — enligt vad departementschefen vidare anfört — det hinder häremot som de nuvarande forumbestämmelserna för tryckfrihetsmål utgöra kunna undanröjas utan grundlagsändring. I tryckfrihetsförordningen föreskrives, att vissa tryckfrihetsmål skola upptagas vid rådhusrätt, och i lagen den 9 april 1937 med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål stadgas, att sådant mål skall upptagas, om den skrift som föranlett åtalet är tryckt i stad i vars rådhusrätt skola finnas tre lagfarna ledamöter, vid den rådhusrätten, och i annat fall vid rådhusrätten i residensstaden i det län där skriften är tryckt. Nämnda uttalande av departementschefen synes förutsätta, att i lagen om rättegången i tryckfrihetsmål göres sådan ändring, att om residensstaden ej har rådhusrätt, tryckfrihetsmål skola upptagas vid annan rådhusrätt.

Enligt 4 § i förslaget åligger det länsstyrelsen att, när borgmästartjänsten eller tjänst såsom lagfaren ledamot av rådhusrätten blivit ledig i stad som avses i 2 §, ofördröjligen göra anmälan därom hos Konungen. Då med beteckningen »stad som avses i 2 §» åsyftas sådan stad, där domstols- och magistratsgöromålen ej bereda sysselsättning åt, förutom borgmästaren, minst två lagfarna ledamöter, följer härav, att i de fall, där rådhusrätten är organiserad med tre jurister, en prövning av göromålens omfattning måste äga rum innan anmälan kan verkställas. Då länsstyrelserna knappast kunna antagas hava sådan kännedom om arbetsförhållandena i dessa rådhusrätter, att de utan särskild utredning kunna företaga en sådan prövning, synes det utskottet lämpligare att denna utredning och prövning verkställas av Kungl. Maj:t, som ändå har att träffa det slutliga avgörandet i ärendena. Anmälan om inträffad ledighet synes därför böra ske beträffande alla städer, i vilkas rådhusrätt, förutom borgmästaren, ej sitta flera än två lagfarna ledamöter. Med detta förslag kommer visserligen en och annan i och för sig onödig anmälan att göras beträffande rådhusrätt, vars upphörande icke torde böra komma i fråga, men olägenheterna härav torde uppvägas av den säkerhet som vinnes för att alla de fall, där en indragning av rådhusrätten bör ske, verkligen komma under Kungl. Maj:ts prövning. Ökningen av anmälningarna blir icke heller

särdeles omfattande. Endast i sjutton städer — därav sex residensstäder — äro rådhusrätterna för närvarande organiserade med tre lagfarna ledamöter. Sedan anmälan om inträffad ledighet sålunda frigjorts från varje särskild prövning från länsstyrelsens sida, synes anmälningsplikten lämpligen kunna överflyttas å magistraten i staden. Utskottet föreslår att 4 § i förslaget ändras i enlighet med vad nu angivits.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

L a g

angående ändrad lydelse av 2, 3 och 4 §§ lagen den 17 juni 1932 (nr 263) om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende.

Härigenom förordnas, att 2, 3 och 4 §§ lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

2 §.

Beträffande stad, där *göromdlen* ej bereda sysselsättning åt *minst tre* lagfarna ledamöter i rådhusrätten, må Konungen även utan stadsfullmäktiges samtycke meddela förordnande om rådhusrättens upphörande och stadens förenande med domsaga.

Beträffande stad, där *domstols- och magistratsgöromdlen* ej bereda sysselsättning åt, *förutom borgmästaren, minst två* lagfarna ledamöter i rådhusrätten, må Konungen även utan stadsfullmäktiges samtycke meddela förordnande om rådhusrättens upphörande och stadens förenande med domsaga.

Har sådant förordnande meddelats, skall staden åliggande skyldighet beträffande avlöning till innehavare av befattning, som genom rådhusrättens upphörande indrages, och pension till honom och hans familj övertagas av statsverket.

Uppstår för staden utgift genom förpliktelse att bidra till hållande av tingshus eller genom inrättande av nya tjänster eller eljest för stadens förvaltning, eller nödgas staden avstå från inkomst eller rättighet, skall, såvitt ej utgiften eller förlusten motsvaras av besparing eller annan ekonomisk förmån som beredes staden genom rådhusrättens upphörande, sådan utgift och förlust ersättas av statsverket.

3 §.

Innan förordnande — — — särskilt avse:

1. huruvida ändring — — — tillgänglig rättsvård,

¹ Senaste lydelse av 3 § se SFS 1942: 659.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

2. huruvida särskild — — — av inskrivningsärenden,
3. vilken myndighet — — — för staden,
4. vilken myndighet — — — på magistraten,
5. hur mantalsskrivning — — — böra verkställas,
6. hur stadens — — — bör ordnas,
7. huruvida och — — — tingslagets egendom,
8. vilka utgifter kunna uppstå för staden genom förpliktelse att bidra till hållande av tingshus eller genom inrättande av nya tjänster eller eljest för stadens förvaltning, så ock i vilken omfattning staden nödgas avstå från inkomst eller rättighet, samt

9. huruvida och i vilken omfattning, genom statsverkets övertagande av staden åliggande skyldighet beträffande avlöning och pension eller eljest, besparing eller annan ekonomisk förmån beredes staden.

Om utrednings — — — av Konungen.

Över utredningen — — — till Konungen.

4 §.

Det åligger länsstyrelsen att, när borgmästartjänsten eller tjänst såsom lagfaren ledamot av rådhusrätten blivit ledig i stad, som avses i 2 §, ofördröjligen göra anmälan därom hos Konungen; och skall med tjänstens återbesättande anstå intill dess Konungen annorlunda förordnar.

När borgmästartjänsten eller tjänst såsom lagfaren ledamot av rådhusrätten blivit ledig i stad, i vars rådhusrätt, förutom borgmästaren, ej sitta flera än två lagfarna ledamöter, åligger det magistraten att ofördröjligen göra anmälan därom hos Konungen; och skall med tjänstens återbesättande anstå intill dess Konungen annorlunda förordnar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1945.

Stockholm den 10 april 1945.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Schlyter, Gärde, Ahlkvist, Siljeström, Olofsson och Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson och herr Arrhén*;

från andra kammaren: herrar Lindqvist, Gezelius, Werner, Berg och Lindberg, fru Gustafson samt herrar Rylander och Skoglund i Umeå*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga A.

Städer, vilka i judiciellt hänseende äro förenade med domsaga.

Stad	Stad sedan år	Antal invånare i staden	Domsaga, med vilken staden är förenad	Antal invånare i hela domsagan	Staden bildar		Domsagans kansliort, tillika tingsställe	Anmärkningar
					eget tingslag	icke eget		
Sundbyberg	1927	12 499	Sollentuna och Färentuna	53 646		1	Haga	
Solna	1943	30 300	Södra Roslags	82 894		1	»	
Djursholm	1914	6 355	» »	82 894		1	»	
Lidingö	1926	12 030	» »	82 894		1	»	
Östhammar	1368	1 248	Norra Roslags	28 439		1	Östhammar	
Öregrund	1491	1 291	» »	28 439		1	»	Tremansting i Öregrund
Katrineholm	1917	11 570	Oppunda och Villåttinge	54 280		1	Katrineholm	
Skänninge	omkring 1200	1 808	Folkungabygdens	35 887		1	Mjölby	Tremansting i Skänninge
Mjölby	1920	6 381	»	35 887		1	»	
Huskvarna	1911	10 130	Tveta, Vista och Mo	57 364		1	Jönköping	
Nässjö	1914	10 990	D:o	57 364		1	»	Tingsställe i Nässjö
Gränna	1652	1 303	D:o	57 364		1	»	
Värnamo	1920	5 998	Östbo och Västbo	59 278		1	Värnamo	
Vetlanda	1920	4 373	Njudungs	49 732		1	Vetlanda	
Eksjö	före 1440	7 722	Norra och Södra Vedbo	42 679		1	Eksjö	
Tranås	1919	7 954	D:o	42 679		1	»	Tingsställe i Tranås
Ljungby	1936	5 682	Sunnerbo	37 141		1	Ljungby	
Nybro	1932	5 682	Södra Möre	38 702		1	Kalmar	Tingsställe i Nybro, ej i Kalmar
Borgholm	1816	2 011	Ölands	26 387		1	Borgholm	
Ronneby	1882	5 962	Östra och Medelsta	56 561		1	Ronneby	
Simrishamn	okänt	2 843	Ingelstads och Järrestads	37 000		1	Simrishamn	Endast tremansting i Simrishamn
Hässleholm	1914	7 186	Västra Göinge	40 783		1	Hässleholm	
Höganäs	1936	6 595	Luggude	43 624		1	Hälsingborg	
Eslöv	1911	6 648	Frosta och Eslövs	31 662	1		Eslöv	
Falkenberg	okänt	7 010	Hallands mellersta	42 164		1	Falkenberg	
Kungsbacka	okänt	2 385	Hallands norra	24 685		1	Kungsbacka	Ej tingsställe i Kungsbacka
Mölndal	1922	16 707	Askims, Hising och Sävédals	54 472		1	Göteborg	
Marstrand	1200-talet	1 252	D:o	54 472		1	»	Tremansting i Marstrand

Stad	Stad sedan år	Antal invånare i staden	Domsaga, med vilken staden är förenad	Antal invånare i hela domsagan	Staden bildar		Domsagans kansliort, tillika tingsställe	Anmärkningar
					eget tingslag	icke eget		
Kungälv	okänt	3 438	Inlands	26 767		1	Kungälv	
Lysekil	1903	5 272	Sunnervikens	42 531		1	Uddevalla	Ej tingsställe i Uddevalla, tremansting i Lysekil
Strömstad	1672	2 983	Norrvikens	27 647		1	Strömstad	
Trollhättan	1916	19 286	Flundre, Väne och Bjärke	44 746		1	Trollhättan	
Skara	okänt	7 711	Skarabygdens	28 957	1	1	Skara	
Skövde	före 1413	14 746	Skövde	39 245		1	Skövde	
Hjo	okänt	2 973	»	39 245		1	»	Tremansting i Hjo
Tidaholm	1910	5 925	Vartofta och Frökinds	30 877		1	Falköping	Tingsställe endast i Tidaholm
Filipstad	1611	5 645	Österssyslets	32 009		1	Kristinehamn	Tingsställe i Filipstad
Arvika	1911	14 250	Jösse	35 459		1	Arvika	
Kumla	1942	6 438	Västernärkes	47 834		1	Örebro	Ej tingsställe i Örebro
Karlskoga	1940	29 034	Nora	54 649		1	Nora	Tingsställe i Karlskoga
Arboga	1200-talet	5 845	Västmanlands västra	49 251		1	Köping	Tremansting i Arboga
Fagersta	1944	9 575	Västmanlands mellersta	36 794		1	Västerås	Tingsställe i Fagersta
Säter	1642	2 179	Hedemora	47 754		1	Hedemora	
Hedemora	före 1414	4 458	»	47 754		1	»	
Avesta	1641	6 230	»	47 754		1	»	
Ludvika	1919	7 108	Västerbergslags	36 609		1	Ludvika	
Borlänge	1944	18 833	Falu	52 857		1	Falun	Tingsställe i Borlänge
Hudiksvall	1582	7 502	Norra Hälsinglands	34 792		1	Hudiksvall	
Bollnäs	1942	4 644	Bollnäs	36 178		1	Bollnäs	
Sandviken	1943	16 986	Gästriklands östra	46 125		1	Gävle	
Sollefteå	1917	3 607	Ångermanlands mellersta	27 717		1	Sollefteå	
Örnsköldsvik	1894	6 050	Ångermanlands norra	56 259		1	Örnsköldsvik	
Piteå	1621	4 694	Piteå	52 556		1	Piteå	
Boden	1919	9 761	Luleå	43 808		1	Boden	
Haparanda	1842	2 935	Torneå	34 547		1	Haparanda	

Bilaga B.

täder, i vilkas rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte honom sitter allenast en lagfaren ledamot.

Stad	Stad sedan år	Antal invånare i staden	År, då 65 års ålder uppnåtts eller uppnås av		Domsaga, med vilken staden lämpligen kan förenas	S:a in- vånare i stana- re i den dom- sagan		Domsagans		Anmärk- ningar
			borg- mäs- tare	lag- faren rådman		kansliort	tingsställe			
Vaxholm	1652	3 002	1931	*	Södra Ros- lags	82 894	85 896	Haga	Haga	
Norrhälje	1622	5 531	1941	*	Mellersta Roslags	18 010	23 541	Norrhälje	Norrhälje	
Sigtuna	omkr. 1000	1 331	1955	*	Stockholms läns västra	20 403	21 734	Stockholm	Stockholm	
Enköping	1300	6 912	1943	Tf.	Uppsala läns södra	43 640	50 552	Uppsala	Enköping Uppsala	
Torshälla	före 1317	2 106	Vakant	*	Livgedingets	31 852	33 958	Eskilstuna	Eskilstuna Strängnäs	
Strängnäs	före 1336	5 825	1935	Vakant	»	31 852	37 677	»	D:o	
Mariefred	1605	1 431	1937	*	»	31 852	33 283	»	D:o	
Trosa	okänt	1 096	1954	*	Nyköpings	40 912	42 008	Nyköping	Nyköping Gnesta	
Söderköping	1200- talet	2 848	1953	*	Hammar- kinds, Ste- geborgs och Skärkinds	20 556	23 404	Söderkö- ping	Söderkö- ping	
Motala	1881	8 611	Vakant	*	Aska, Dals och Bobergs	29 381	37 992	Motala	Motala	
Vadstena	1400- talet	2 962	1955	*	D:o	29 381	32 343	»	»	
Växjö	före 1342	16 587	Vakant	1956	Mellersta Väreuds	21 987	38 574	Växjö	Växjö	Residens- stad
Västervik	före 1275	13 149	1958	1953	Tjusts dom- saga	34 803	47 952	Gamleby	Gamleby	Stadsnota- rie finnes
Vimmerby	okänt	4 165	1956	*	Sevede och Tunaläns	24 784	28 949	Vimmerby	Vimmerby	
Karlshamn	1664	10 109	Vakant	1963	Bräkne och Listers	43 869	53 978	Sölvesborg	Bräkne- Hoby Sölvesborg	
Sölvesborg	före 1445	4 214	1958	*	D:o	43 869	48 083	»	D:o	
Ängelholm	före 1516	6 221	1949	*	Södra Åsbo och Bjäre	29 893	36 114	Ängelholm	Ängelholm	
Skanör med Falsterbo	okänt	977	1947	*	Oxie och Skytts	29 017	30 094	Malmö	Malmö	
Laholm	okänt	2 679	1960	*	Hallands södra	42 776	45 455	Halmstad	Halmstad Laholm	
Vänersborg	1642	9 363	1958	1970	Nordals, Sundals och Valbo eller Flundre, Väne och Bjärke	30 175	39 538	Väners- borg	Mellerud Tänge- landa	Residens- stad
						44 746	54 109	Trollhät- tan	Trollhät- tan	

* Rådhusrätten organiserad utan lagfaren rådman.

Stad	Stad sedan år	Antal invånare i staden	År, då 65 års ålder uppnåtts eller uppnås av		Domsaga, med vilken staden lämpligen kan förenas	S:a in- vånare i den domsagan och domsagan	Domsagans		Anmärkingar
			borgmästare	lagfaren rådman			kansliort	tingsställe	
Ulricehamn	okänt	6 499	1937	*	Kinds och Redvägs	36 302 42 801	Ulricehamn	Svenljunga Ulricehamn	
Åmål	1646	7 186	1933	*	Tössbo och Vedbo	27 010 34 196	Åmål	Bengtstors Åmål	
Mariestad	1583	6 693	1956	*	Vadsbo	49 799 56 492	Mariestad	Mariestad Moholm Tidaholm	Residensstad **
Falköping	okänt	9 328	Vakant	*	Vartofta och Frökinds	30 877 40 205	Falköping	Kristinehamn Filipstad	
Kristinehamn	1642	14 455	1945	1956	Östersysslets	32 009 46 464	Kristinehamn	Kristinehamn Hallsberg	
Askersund	1643	2 198	1945	*	Västernärkes	47 834 50 032	Örebro	Askersund Fjugesta	
Nora	1643	3 136	1962	*	Nora	54 649 57 785	Nora	Karlskoga Nora	
Lindesberg	1643	4 702	1945	*	Lindes	30 516 35 218	Lindesberg	Lindesberg	
Sala	1624	8 118	1951	*	Västmanlands östra	29 665 37 783	Sala	Heby	
Köping	före 1474	8 700	1932	Vakant	Västmanlands västra	49 251 57 951	Köping	Köping Kolbäck	
Skelefteå	1845	11 000	1955	1967	Västerbotens norra	58 695 69 695	Skelefteå	Skelefteå Norsjö	

* Rådhusrätten organiserad utan lagfaren rådman.

** I kungl. brev ¹³/₃ 1943 har förordnats, att rådhusrätten i Falköping skall upphöra från och med dag, som Kungl. Maj:t framdeles bestämmer.